

Upravljanje kulturom na lokalnom nivou u Bosni i Hercegovini - izazovi i mogućnosti

Snježana Đuričić

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Definisane probleme	4
2.1 Kontekst javnih politika u kulturi	4
2.2 Strategije lokalnog razvoja	5
2.3 Javno finansiranje aktivnosti u kulturi na lokalnom nivou	8
2.3.1 Tekuće subvencije - javne ustanove i organizacije u kulturi	9
2.3.2 Finansiranje po projektu	10
2.3.3 Manifestacije	13
2.4 Aktuelna pitanja i rasprave na polju kulture	14
2.5 A šta je s nezavisnom kulturnom scenom?	15
3. Opcije - Promjena postojećeg stanja	16
4. Preporuke	18
BIBLIOGRAFIJA	20
Prilog 1 - Organizacioni dijagram institucija nadležnih na polju kulture u BiH	22
Prilog 2 - Usporedni pregled nadležnosti u kulturi u ciljanim slučajevima	23
Prilog 3 - Usporedni pregled javne uprave u kulturi u ciljanim slučajevima	25
Prilog 4 - Kultura u Strategiji razvoja Brčko Distrikta BiH	26
Prilog 5 - Kultura u Strategiji razvoja Opštine ¹ Prijedor	27
Prilog 6 - Kultura u Strategiji razvoja Opštine Travnik	28
Prilog 7 - Spisak sagovornika	29

Sažetak

Gradska jezgra su tokom čitave istorije bila prirodni nosioci razvoja kulture. Namjera koja stoji iza ove studije je da se na osnovu analize tri lokalna slučaja, Brčkog, Prijedora i Travnika, pokušaju rasvijetliti izazovi s kojima se suočava i prilike koje pred sobom ima upravljanje kulturom na lokalnom nivou u BiH. Time se želi doprinijeti raspravama koje se tiču uvođenja kulture u planove lokalnog razvoja i predložiti moguća rješenja za unapređenje postojećeg stanja.

Kao što će to pokazati studija, opšte strategije lokalnog razvoja, u svom sadašnjem obliku kao i procesima izrade, iako predstavljaju korak naprijed u sveukupnim planovima razvoja lokalnih zajednica, ne predstavljaju adekvatan instrument za bavljenje pitanjima u kulturi na svrsishodan, transparentan, efikasan, efektivan i uključujući način. Sve to se, zauzvrat, ogleda u nizu nedostataka koji se uočavaju u kulturi na lokalnom nivou. Nedostaci se takođe ogledaju i u neblagovremenoj i neadekvatnoj vertikalnoj komunikaciji i podršci.

Studija nudi niz specifičnih preporuka koje su usmjerene na sve relevantne aktere: od viših nivoa vlasti i lokalnih, preko ustanova kulture do međunarodnih donatora. Izrada preporuka vođena je sa ciljem stvaranja vitalnih lokalnih zajednica, koje su sposobne da pruže podršku i aktivno doprinesu svom vlastitom razvoju, i razvoju zemlje u cjelini.

¹ Narodna skupština RS je Opštinu Prijedor proglasila gradom Zakonom o Gradu Prijedor jula mjeseca 2012. Tokom studije upotreba oba termina će alternirati u skladu s dokumentima na koja se bude pozivalo.

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
CBC	Srednjobosanski Kanton - Kanton Središnja Bosna
MoCA	Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
CoE	Savjet Evrope
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
KUD	kulturno-umjetnička društva
HKD	Hrvatsko kulturno društvo
SPKD	Srpsko kulturno društvo
BKZ	Bošnjačka kulturna zajednica
SKUD	Srpsko kulturno-umjetničko društvo
LOD	Projekat Programa Ujedinjenih nacija za razvoj - Jačanje lokalne demokratije/demokracije
ILDJ	Projekat Programa Ujedinjenih nacija za razvoj - Projekat integrisanog lokalnog razvoja
MDG-F	Fond za postizanje milenijumskih ciljeva razvoja

1. Uvod

Kulturna politika sve više postaje neodvojivi dio politika razvoja. Ona inače predstavlja sveukupni okvir javnih mjera na polju kulture, kojima se rukovode državne, regionalne i lokalne vlasti, ili njihove agencije. (Savjet Evrope, 1997). Tokom zadnjih decenija, mogao se uočiti prelaz s javne podrške usmjerene na kreativnu umjetnost i kulturno nasljeđe ka kreativnoj ekonomiji i kulturnim industrijama. I termin „kultura“ se sve češće tumači u svom širem značenju „načina života“. (Thorsby, 2010)

Kulturni model u BiH je poseban zahvaljujući sveukupnom postsocijalističkom i poslijeratnom nasljeđu, kao i upravnom ustrojstvu. Od svih nivoa vlasti u BiH, lokalna je najbliža građanima, i samim tim, dobro pozicionirana da procijeni i unaprijedi kulturne potrebe na lokalnom nivou. Shodno tome, dodijeljen joj je dio nadležnosti u kulturi, u skladu s ustavima i zakonodavstvom. U zadnje vrijeme, kultura je uspjela da pronađe svoj put do strategija lokalnog razvoja, bivajući prepoznata kao četvrti nosilac razvoja. (Hawkes, 2001). Konačno, ostvarenje održivosti je misija lokalne zajednice, ne samo zbog toga što je svaka zajednica ekološki i kulturološki jedinstvena već i stoga što njeni građani imaju posebne potrebe i zahtjeve u skladu s mjestom u kojem žive. (Rhoades, 2006).

Ključna pitanja koja su usmjeravala ovo istraživanje su sljedeća: šta je prioritet u lokalnim kulturnim planovima i kako se vrši njegov izbor? koje je trenutno stanje nadležnosti, odgovornosti, ljudskih resursa i izvora finansiranja? na koji načine se odlučuje a na koji vrši raspodjela javne podrške na polju kulture? koji su mogući daljnji koraci?

Na osnovu toga, svrha ove studije je da podstakne i doprinese raspravama o lokalnom upravljanju u kulturi kako bi se obezbijedio bolji okvir za empirijski, odnosno proces donošenja odluka na osnovu dokaza, te, prema tome, i za učinkovitija rješenja. Primarno se obraća lokalnim samoupravama i zajednicama, koje su uzete u svom cjelovitom i povezujućem značenju; međutim, uzimajući u obzir sadašnji kulturni model u BiH, obraća se i nadležnim ministarstvima, naglašavajući važnosti kako vertikalne tako i međusektorske saradnje.

Slučajevi koji su obrađeni u ovom istraživanju geografski su smješteni u različitim krajevima države. Brčko Distrikt BiH, jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave, na polju kulture ima slične nadležnosti kao i entiteti. Prijedor, Republika Srpska, jula mjeseca 2012. godine dobio je status grada dok je Travnik administrativno sjedište Srednjobosanskog kantona Federacije BiH.

Metodološki, studija se prevashodno zasniva na kvalitativnom pristupu: prikupljanju i analizi dokumenata i podataka koji se odnose na upravljanje kulturom na lokalnom nivou, i polustrukturiranim intervjuima koji su provedeni sa čitavim nizom sagovornika, koji su popisani na kraju studije. Intervjui su provedeni od decembra 2012. do februara 2013. godine.

Ova studija, zajedno s uvodom, sastoji se iz još tri dijela. Drugi dio analizira trenutni model u kulturi BiH, fokusirajući se na lokalni nivo i ciljane slučajeve. Posmatra ih s tačke gledišta strateškog planiranja, uzimajući u obzir učešće, finansiranje te aktuelna pitanja i rasprave na polju kulture. Treći dio, oslanjajući se na analitički matricu definisanu gorenavedenim parametrima, vrednuje rješenja, i daje moguće preporuke za izmjenu trenutnih modela upravljanja kulturom na lokalnom nivou. One su navedene u četvrtom dijelu ovog dokumenta.

2. Definisanje problema

Izgleda da se kulturne politike na lokalnom nivou u BiH ne podudaraju sa ustaljenom praksom izrade javnih politika.

Redoslijed pojedinih etapa je sažet u narednih šest koraka:

- Detaljan opis *ciljeva* planova politika, strategija i mjera;
- Dodjela *odgovornosti* određenim dijelovima upravnog aparata;
- *Koordinacija politika* između različitih oblasti javne uprave u cilju postizanja standarda učinkovitosti „cjelovite vlasti“ ili „udruženog djelovanja vlasti“;
- Izbor *instrumenta ili instrumentata* koji najbolje odgovaraju postizanju željenih ishoda;
- *Provođenje* mjera politika, i
- *Praćenje i vrednovanje* posljedica djelovanja politika, i povratna informacija za izradu budućih politika. (Thorsby, 2010).

Ovaj redoslijed se u izradi javnih politika u kulturi u BiH ne prati se. I dok bi se na mnoge izazove trebalo odgovoriti na višim nivoima vlasti, čitav niz mogućnosti se nalazi u rukama lokalnih vlasti koje su fleksibilnije, bliže građanima i bolje pozicionirane za manevrisanje, izvođenje pilot-projekata, procjenu i vrednovanje mjera, naravno u granicama svojih teritorija i svoje nadležnosti. Rasprava o upravljanju kulturom na lokalnom nivou zahtijeva uvod u sveukupni kontekst javnih politika u kulturi, čije se boljke su često izgovor za izostanak djelovanja.

2.1 Kontekst javnih politika

Prva i dalje važeća državna strategija izrađena je u oktobru 2008. godine. Naslanja se na Izvještaj o kulturnoj politici iz 2002.² i uključivanju pitanja kulture u revidiranu Strategiju smanjenja siromaštva za period 2004.-2007. godina tokom 2006. godine. Strategija smanjenja siromaštva je inače jedan od instrumenata koje zemlje u razvoju treba da usvoje kako bi mogle da zatraže podršku Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke.³ Iako nije imala akcioni plan sve do 2011. godine, kada je konačno izrađen uz podršku MDG-F, bila često na udaru kritika budući da sam proces njene izrade nije bio dovoljno participativan niti uključio različite aktere u kulturi, ili uopšte bitna, s obzirom na koordinacionu ulogu koju državni nivo vlasti ima na polju kulture, hronološki je prva strategija razvoja kulture u zemlji, i stoga veoma bitna za ovo istraživanje kulturnih politika. Strategija BiH navodi nekoliko ciljeva i ishoda koji, uglavnom, prate ključne teme i ciljeve koje između ostalih preporučuje i Akcioni plan usvojen na Međuvladinoj konferenciji o javnim politikama u kulturi koju je 1998. godine u Stokholmu organizovao UNESCO:

- Promovisanje kulturnog identiteta;
- Potvrda evropske multikulturalne raznovrsnosti;
- Podsticanje svih vrsta stvaralaštva;
- Podsticanje učešća svih u kulturnom životu;
- Izrada kulturnih politika kao ključnih sastavnih elemenata strategija razvoja;
- Jačanje mjera zaštite kulturne baštine i promovisanja kulturnih industrija;
- Promovisanje kulturne i jezičke raznovrsnosti u informatičkom društvu;
- Obezbeđivanje više ljudskih i finansijskih resursa za razvoj kulture, i drugi.

Model provođenja kulturne politike se nešto razlikuje od onog koji se primjenjuje u drugim bivšim republikama SFRJ, iako se nalaze u sličnim okolnostima, naime u procesu tranzicije i

² Landry, Ch. (2002), *Together in difference: Culture at the crossroads in Bosnia and Herzegovina*. Cultural Policy in Bosnia and Herzegovina: Experts Report, Council of Europe, preuzeto 20. juna 2012. sa web stranice http://www.coe.int/t/dg4/culture-heritage/culture/reviews/bosnia_EN.asp

³ Kalender, A. (2008), *Dugačiji dijalog kulture i politike? Izazovi razvoja kulturne politike BiH*, preuzeto 7. maja 2013.g., sa <http://arhiva.pulsdemokratije.net/index.php?id=588&l=bs>

integracije ka EU, i to zbog sveukupnih poslijeratnih posljedica i posebnog upravnog ustrojstva. U okviru Ministarstva civilnih poslova na državnom nivou djeluje Odjeljenje za kulturu i nauku koji funkcioniše kao koordinaciono tijelo i u odnosu na entitete i na BD. Mandat mu je utvrđivanje osnovnih principa i usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti te definisanje strategija na međunarodnom planu.⁴ To zahtijeva visok nivo saradnje kao i jačanje mehanizama i struktura koji omogućavaju interakciju s nizom različitih aktera.

Strategija razvoja kulture Republike Srpske za period 2010.-2015. godine izrađena je 2009. godine, i dokument je koji takođe odražava gorepomenute principe i ključne teme. Strategija i dalje nema akcioni plan; pa ipak, treba pomenuti da proces njene izrade nije bio vođen projektom donatora te da u cjelini predstavlja lokalni poduhvat. Eksplicitne „strategije u kulturi“ na ostalim nivoima vlasti ne postoje.⁵

Postoji brojna literatura koja se bavi definicijama kulture, javnim interesom u kulturi i akterima u kulturi. U BiH, upotreba termina *kultura* ima nekoliko nivoa značenja u statutima i programskim dokumentima ministarstava, kao uostalom i drugdje u svijetu. U užem smislu, odnosi se na oblast nadležnosti ministarstava odgovornih za kulturu, kao što su: zaštita kulturnog nasljeđa, muzeji, arhivi, biblioteke, izdavačka djelatnost, pozorišta, muzika, likovna umjetnost, film, amaterska kultura te djelatnosti šou-biznisa. U širem smislu pokriva i umjetničko obrazovanje, istraživanje u umjetnosti i kulturi, međunarodnu saradnju u kulturi, prostorno planiranje, zaštitu intelektualnog vlasništva, kulturni turizam te oblasti tzv. „međusektorske saradnje“.

Javni interes na polju kulture, i samim tim javna podrška, definiše se relevantnim zakonima. Npr. Zakon o kulturi SBK⁶ definiše javni interes u oblasti kulture kao stvaranje mogućnosti za razvoj kulturnih djelatnosti, osiguranje uvjeta za stvaranje, prenošenje i dostupnost kulturnih vrijednosti, očuvanje kulturno-historijskih nasljeđa i prirodnoga nasljeđa, afirmiranje kulturnih vrijednosti, poticanje savremene kulturne i umjetničke produkcije, poticanje kulturnog turizma, kulturni odgoj u obrazovanju te obrazovanje kadrova za pozive u oblasti kulture i kulturološka istraživanja. Isti Zakon definiše i oblike aktivnosti u kulturi: stvaralaštvo, prenošenje i očuvanje kulturnih vrijednosti u oblasti književne, muzičke, plesne, pozorišne, likovne, filmske i video djelatnosti, očuvanja kulturnog i prirodnoga nasljeđa, arhivske, muzejske, izložbene i bibliotečke djelatnosti, kao i izdavaštva, kinematografije, radija i televizije te druge kulturne djelatnosti.⁷ *Organizacije u kulturi* ili akteri u kulturi su javne ustanove kulture, profesionalna udruženja u kulturi i umjetnosti, udruženja registrovana u cilju obavljanja djelatnosti na polju kulture i slobodni umjetnici.

U Prilogu 1 nalazi se organizacioni dijagram institucija nadležnih na polju kulture u BiH. (Čopić, 2009)

Pretpostavka je da je nivo vlasti koji je najbliže građanima najbolje pozicioniran da procijeni i njeguju lokalne kulturne potrebe. Trenutni ustavi i zakonodavstvo u BiH prenose jedan dio nadležnosti u kulturi na lokalne upravne jedinice: Ustav RS, Član 102 na lokalne upravne jedinice, Ustav FBiH, Član V, 1.2. na kantone, koji opet, jednim dijelom, dalje prenose na lokalne samo upravne jedinice. Statut BD BiH reguliše svoju jedinstvenu samoupravu tako da, zapravo, poređenje opština u RS i FBiH, s jedne strane, i BD s druge, se ne može izvršiti na pravi način. Pa ipak, bez obzira na druge kriterijume po kojima se razlikuju, kao što je broj stanovnika, BDP po stanovniku, lokalni budžeti, i sl., Prijedor and Travnik mogu se uzeti kao pokazni primjeri za RS odnosno FBiH. BD treba posmatrati kao zaseban slučaj. Uporedni pregled nadležnosti u kulturi koji je prikazan u Prilogu 2 vodi ka tom zaključku. Sljedeći pregled nadležnosti u kulturi u ciljanim

⁴ Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave BiH, Čl. 15, 2003.

⁵ MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), GAP analiza administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH, Nacrt, str.22

⁶ Službene novine Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna, Broj 13 od 8.12.2006, Čl. 3

⁷ Službene novine Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna, Broj 13 od 8.12.2006, Čl. 6

slučajevima, kao što se vidi iz Priloga 3, pokazuje da BD ima skoro iste nadležnosti u kulturi kao i RS. Pa ipak, trenutni broj zaposlenih u javnoj upravi u kulturi u BD je relativno mali: biblioteka, dom kulture, muzej i galerija, koji su drugdje organizovani kao posebni pravni subjekti i smatrani ustanovama kulture, ovdje čine dio javne uprave. Slična situacija s veličinom javne uprave u kulturi registrovana je i u Prijedoru i u Travniku, kao što se vidi iz Priloga 4, odnosno uporednog pregleda javne uprave u kulturi u ciljanim slučajevima.

Ovaj poprilično skroman broj zaposlenih u javnoj upravi u kulturi mogao bi biti jedan od prepreka za izradu kulturnih politika na lokalnom nivou.

⁸ MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), GAP analiza administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH, Nacrt, str.22

2.2 Strategije lokalnog razvoja

Prioriteti u kulturi su djelimično eksplicitno navedeni u objavljenim strategijama lokalnog razvoja. Neke opštine koriste ILDP kriterijume za izradu tih strategija.⁸ Pa ipak, strategije ne uspijevaju da odgovore na neka bitna pitanja na polju kulture. Razlog tome može biti opšti razvojni okvir tih strategija, slabije kotiranje kulture na listi prioriteta, sveukupni zadaci uprave, skroman broj zaposlenih u javnoj upravi koja se bavi kulturom, ili možda neki drugi. U nastavku je kratak pregled opštih zaključaka:

- Dokumenti sadrže nedovoljnu ili pak uopšte ne sadrže analizu stanja u kulturi. Npr. izostaje analiza stanja javnog, privatnog i civilnog sektora koji se bave razvojem kulture, ili nema procjene kulturnih potreba građana;
- Dokumentima nedostaju sadržaji koji se tiču umjetničkog stvaralaštva. Npr. izgradnja infrastrukture je bez sumnje samostalni građevinski projekat, ali, na polju kulture može biti tek jedna od projektnih aktivnosti;
- Pristup (pod)sektorima u kulturi je djelimično integrisan ili to uopšte nije. Npr. na polju kulturnog nasljeđa;
- Nisu navedeni mehanizmi međusektorske saradnje. Npr. na polju kulturnog turizma, umjetničkog obrazovanja, nauke, urbanog razvoja;
- Dokumenti ne navode mehanizme jačanja postojećih i izgradnje novih partnerstava na regionalnom, državnom i međunarodnom nivou;
- Podrška novom i inovativnom stvaralaštvu izostaje u potpunosti;
- Podrška kreativnim industrijama izostaje skoro u potpunosti;
- Dokumenti ne navode eksplicitne mjere za unapređenje ljudskih resursa u oblastima u kojima je njihovo usavršavanje pomenuto kao neophodno i,
- Dokumenti ne navode posebnu pažnju marginalizovanim grupama iz perspektive kulture.

Uporedna tabela u Prilogu 5 prikazuje dijelove strategija lokalnog razvoja u ciljanim slučajevima s prioritetima i projektima u kulturi. Što se sadržaja tiče, postoje sličnosti u sva tri slučaja: stanje infrastrukture u kulturi, eksplicitna podrška manifestacijama u kulturi s potencijalom brendiranja teritorije, i ustanove kulture. Što je još bitnije, kulturne vrijednosti, kao što su: umjetničko stvaralaštvo i potrošnja, kulturni identitet i simbolizam, kulturna raznovrsnost, te očuvanje kulture i njen kontinuitet, pominju se i hvale, premda nije jasno kako se one prevode u djela odnosno potvrđuju u finansiranju. Sve u svemu, javna intervencija u postojećim kulturnim politikama izgleda da se više bavi ustanovama kulture, manifestacijama ili aktivnostima nego jasno postavljenim zakonskim i finansijskim. Oni bi mogli da uključe sve vrste kreativnih procesa, budu usmjereni na očuvanje kulturnog nasljeđa, razvoj publike, da uključuju samostalne umjetnike, kulturne industrije, marketing i distribuciju, i tako dalje. Nedostatak jasno postavljenih ciljeva se

odražava i u politikama finansiranja. Procedure finansiranja su detaljnije obrađene u sljedećem dijelu ovog istraživanja.

Strategija razvoja Prijedora i Brčkog naznačuju mogućnosti izrade strateških dokumenata razvoja kulture na lokalnom nivou premda nijedan takav dokument i dalje nije izrađen. To je pokazano u Prilozima 6 i 7. Tokom kratkog razgovora s predstavnikom javne uprave u Travniku, postalo je jasno da planovi za izradu takvog dokumenta u Travniku ni nema.⁹

Instrumenti praćenja i vrednovanja provođenja strategija razvoja kao i dinamika njihovih revidiranja nisu bili predmet ovog istraživanja, i kao takvi se neće uzimati u obzir. Međutim, potrebno je naglasiti važnost mjerenja ostvarenja željenih ciljeva. To, zauzvrat, pruža vrijednu povratnu informaciju koja vodi unapređenju javne politike.

Uzimajući u obzir složeno polje javnih usluga na polju kulture, mjerenja ne bi trebalo da uključuju samo materijalne ishode, kao što su: broj posjetilaca manifestacija, muzeja, broj prodatih umjetničkih djela, cijene kulturnih dobara i usluga, prihode umjetnika, već i kulturne ishode, kojima više odgovaraju kvalitativni od kvantitativnih indikatora. (Thorsby, 2010)

Politike za kulturu

Tokom 2004. godine, Opština Prijedor je izradila strategiju razvoja kulture za period 2004.-2009.g. Bio je to rezultat zajedničke akcije čitave zajednice, s lokalnim udruženjem građana, UG DON Prijedor, koje je vodilo inicijativu i to u okviru "Programa Politika za kulturu"¹⁰. Strategija navodi neke od osnovnih kulturnih vrijednosti, kao što su: kulturni pluralizam i razvoj kulturne komunikacije, politička nezavisnost kulture, međusektorska saradnja i zajedničko djelovanje. Neki od dugoročnih ciljeva eksplicitno stavljaju građane u centar lokalne kulture. Drugi zanimljiv aspekti strategije je njen pokušaj da se utiče na zakonodavstvo zastupanjem istinskog funkcionisanja skupštinskog odbora za kulturu. Dokument takođe eksplicitno uključuje muzičko i likovno obrazovanje kao stubova razvoja kulture, preporučuje stvaranje opštinske baze podataka i redovnih mehanizama komunikacije s pojedincima i udruženjima koja se bave kulturom. Iako strategija je nikad zvanično usvojena neki od njenih ciljeva su se obreli u opštinskim planovima i zajednica je svjedočila njihovom ostvarenju. Uprkos svom ograničenom provođenju, strategija i dalje predstavlja jedinstven i zajednički angažman civilnog društva i javne uprave, koji zajedno rade kako bi donijeli zajedničku odluku o razvoju kulture svoje zajednice.

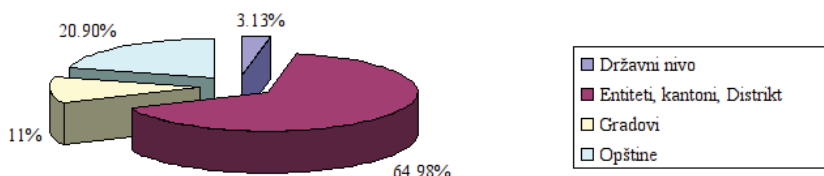
⁹ Iz razgovora s predstavnikom javne uprave u kulturi Opštine Travnik, održanog 21. decembra 2012.

¹⁰ Program Policies for Culture [Politike za kulturu] je program Evropske fondacije za kulturu (Amsterdam) i Udruženja ECUMEST (Budimpešta) koji je trajao od 2000.-2008. kao regionalni okvirni program za Jugoslovensku Evropu. <http://www.policiesforculture.org/>

2.3 Javno finansiranje kulturne djelatnosti na lokalnom nivou

Finansiranje kulture u BiH dešava se na nekoliko nivoa vlasti i u skladu s ustavnim nadležnostima.

Tabela 1. Javno finansiranje u kulturi tokom 2008.godine

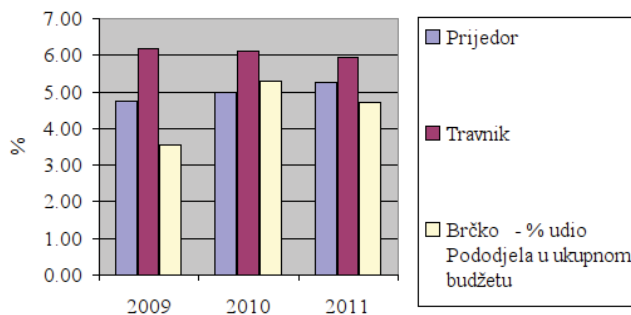

¹¹ MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), GAP analiza administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH, Nacrt, str.35-36

Kao što se vidi iz gornje tabele, gradovi i opštine finansiraju 32% ukupne BiH javne potrošnje u kulture.¹¹

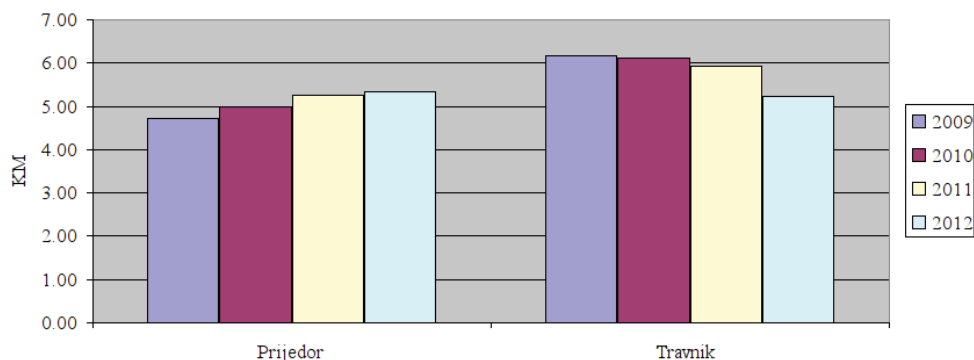
Udio kulturne potrošnje u ukupnom budžetu u ciljanim slučajevima predstavljen je u tabeli ispod:

Tabela 2. Udio kulture u ukupnom budžetu

Adekvatnije poređenje se može izvršiti između Prijedora i Travnika budući da su ustanove kulture u Brčkom integrisane u javnu upravu.

Tabela 3. Finansiranje u kulturi po glavi stanovnika

Iz gorenavedenih tabela se vidi sa su sredstava koja se izdvajaju za kulturu ipak značajna. Raspodjela sredstava javne podrške jedan je od kriterijuma uzetih za potrebe ovog istraživanja kako bi se utvrdile implicitne kulturne politike u ciljanim slučajevima. Svi oni finansiraju:

- Ustanove kulture¹² na svojoj teritoriji, u cjelini ili jednim dijelom;
- Kulturne manifestacije i
- Organizacije u kulturi.

Organizacije u kulturi za potrebe ovog dokumenta, ako se drugačije ne nazovu, obuhvataju i *kulturno-umjetnička društva* odnosno *izvorno-folklorne grupe* (KUD) i udruženja koja se bave kulturom i umjetnošću.

2.3.1 Tekuće subvencije - javne ustanove i organizacije u kulturi

Kao što je ranije pomenuto, ustanove kulture u BD su integrisane u javnu upravu. To za posledicu ima nemogućnost stvarnog poređenja s ostala dva slučaja.

Kao što se moglo i pretpostaviti¹³, ogromna većina sredstava se troši na plate dok se znatno niži iznosi dodjeljuju na režijske troškove i program. Uzimajući u obzir nadležnosti u RS, plate zaposlenih u prijedorskoj biblioteci i muzeju pokrivena su entitetskim budžetom, dok Travnik sve troškove biblioteke i muzeja pokriva u cjelini. U Travniku se nalaze četiri ustanove kulture: Zavičajni muzej Travnik, Centar za kulturu Općine Travnik, Hrvatski kulturni centar u Novoj Biloj i Gradska biblioteka, dok Prijedor ima pet ustanova: Matičnu biblioteku „Ćirilo i Metodije“ Prijedor, Muzej Kozara Prijedor, Pozorište „Prijedor“, Galeriju 96 i Gradsko kino.¹⁴

U sva tri ciljana slučaja, nekim organizacijama u kulturi je dat prioritet u odnosu na druge. Organizacije dobijaju grantove za svoj rad kao i priliku da učestvuju u finansiranju po projektima koje je otvoreno za manifestacije ali i druge projekte u kulturi.

U Brčkom, takozvana „nacionalna kulturna društva“, HNK Napredak, SPKD Prosvjeta i BKZ Preporod, dobijaju grantove u istim, i najvećim iznosima u odnosu na ostale organizacije. Njih slijede KUD-ovi, koji primaju daleko manje iznose granta. Korisnici subvencija koje definiše budžet Brčkog za tekuću godinu dobijaju grantove po usvajanju Programa za njihovu dodjelu. Nešto sličan trend je registrovan u Travniku: Napredak i Preporod dobijaju grantove u istim, i najvećim iznosima u odnosu na ostale organizacije, njih slijede KUD-ovi, koji primaju manje iznose granta. U Prijedoru, s druge strane, primjenjuje se nešto drugačiji pristup - budući da kičmu prijedorskog kulturnog života¹⁵, kako ih oni nazivaju, čine tradicionalne manifestacije u kulturi, budžetske stavke koje se na njih odnose su komparativno najviše. Pa ipak, KUD-ovi i ovdje drže relativno značajan grant putem posebne budžetske stavke, osnovane u cilju obezbjeđenja kontinuiteta u njihovom radu.

U nastavku je pregled organizacija civilnog društva koje su dobile podršku javnih fondova u ciljanim slučajevima tokom 2012. godine:

Jedinica lokalne samouprave	Nacionalna kulturna društva	KUD	Organizacije u kulturi	Ukupno
BD ¹⁶	3	17	8	28
Prijedor	0	10	2	12
Travnik	2	8	10	20

¹² Treba napomenuti da, dok je poređenje teško izvršiti na polju finansija, budući da su javne ustanove kulture integrisane u javnu upravu BD, ova opservacija je de facto tačna.

¹³ Čopić V. et al. (2009). Preparatory Action for Drafting (a) Technical Assistance Project(s) in the Field of Culture under IPA Budget, Final Report, p.9

¹⁴ Galerija 96 proglašena je javnom ustanovom 2007. a gradsko kino 2009.

¹⁵ Iz razgovora s predstavnikom javne uprave u kulturi Grada Prijedora, održanog 20. decembra 2012.

¹⁶ Ovaj podatak je dobijen od šefa Pododjela i odnosi se na 2012. Treba napomenuti nešto drugačiju kategorizaciju udruženja u kulturi koju, u tom dokumentu, navodi uprava BD: kultura, gradska društva, nacionalna kulturna društva, kulturna i kulturno-umjetnička društva, ostala kulturna društva.

¹⁷ Informacija o radu kulturno-umjetničkih društava za 2009. Služba za društvene djelatnosti, Prijedor, 5. februar 2010.

¹⁸ Iz razgovora s predstavnikom javne uprave u kulturi Grada Prijedora, održanog 20. decembra 2012.

¹⁹ Iz pisma koje je potpisalo 10 KUD-ova i koje je poslano nadležnoj opštinskoj službi 14. septembra 2011.

Prijedorska uprava u kulturi prati i izvještava o KUD-ovima kojima pruža finansijsku podršku, predlažući preporuke za svaki KUD pojedinačno, i nadgledajući provođenje tih preporuka. Tokom 2009. godine¹⁷, preporuke su između ostalog uključivale: reizbor članova upravnih odbora u cilju angažovanja ljudi koji su predani kulturnom amaterizmu i koji su vješti u iznalaženju sredstava za realizaciju aktivnosti, podsticanje učlanjenja novih članova, davanje savjeta o usklađivanju statuta i ostalih bitnih dokumenata sa postojećim zakonodavstvom, kao i preporuke za izradu ostvarivih godišnjih programa, i druge. Savjet koji se odnosi na poboljšanje i izmjene organizacione strukture i vođstva KUD-ova usmjeren je na obezbjeđivanje kontinuiteta u njihovom radu i pružanje obrazloženja za podršku koja im se daje.¹⁸ Upravo ta sveukupna klima, osigurana budžetska stavka i pružanje savjeta za njihovo organizaciono poboljšanje doprinijeli su rastućem trendu osnivanja novih KUD-ova u Prijedoru, i, samim tim, sve manja sredstva pojedinačnih subvencija. KUD-ovi su prinuđeni da se takmiče sa sve većim brojem kolega oko istog iznosa. KUD-ovi s dužim postojanjem, boljim organizacionim sposobnostima, brojnijim članstvom i većim brojem aktivnosti, tokom 2011. godine su se počeli umrežavati i lobirati lokalne vlasti za uvećanje budžeta i skretati pažnju na svoj stav o neopravdanosti i neispravnosti pružanja jednake novčane podrške svima.¹⁹ Takmičenje oko ograničenih javnih subvencija doprinijelo je umrežavanju a kampanji je za svoj direktan rezultat imala relativni rast sredstava tokom 2012. i 2013. godine. Hoće li javna uprava u skladu s prijedlogom izmijeniti kriterijume za dodjelu grantova ili zadržati pristup „po zahtjevu“, ostaje da se vidi.

Trend da se osiguraju subvencije u obliku granta za tekuće troškove udruženja u kulturi u ovim nesigurnim društvenim i ekonomskim vremenima predstavlja jasnu i stalnu predanost očuvanju ako ne i razvoju kulturnog života zajednice. Sudeći, međutim, po broju grantova i iznosa koji se dodjeljuju KUD-ovima i nacionalnim kulturnim društvima, javne subvencije su prevashodno usmjerene na očuvanje i promociju etničkih kulturnih identiteta. To samo po sebi nikako nije loša stvar, kad bi se kriterijumi za finansiranje po projektu koristile kao mogućnost da se pruži podrška savremenim, neobičnim izrazima i kulturnim industrijama. Što, kako se čini, nije slučaj.

2.3.2 Finansiranje po projektu

U skladu sa savremenim trendovima u kulturi i zakonima tržišta, javni pozivi za projekte sve više postaju redovna praksa i u kulturi BiH. Za ustanove kulture, prelaz na projektni model rada dešava se nešto sporije. S druge strane, udruženja građana su fleksibilna i dovoljno vješta da traže i dobiju finansijska sredstva upravo na takav način.

Uporednom analizom tri posmatrana slučaja može se napraviti nekoliko zapažanja:

Javni pozivi za dostavljanje projekata prioritete oblasti iz sektora kulture za tekuću godinu ne navode eksplicitno;

- Organizacije u kulturi učestvuju u javnom pozivu bez specifičnih kriterijuma za sektor kulture i nadmeću se oko istog budžeta s drugim neprofitnim organizacijama. Izuzetak je Brčko;
- Specifični kriterijumi, bez obzira koliko detaljni, ne mogu nadomjestiti stručno znanje niti procjenu stručnjaka;
- Procedure i dinamički plan javnih poziva nisu definisani, javni i poštovani tokom cijelog procesa;
- Praćenje provođenja, izvještavanje o projektima i njihovo vrednovanje izgleda da su najslabija karika čitavog procesa.

Pogledajmo detaljnije različita iskustva koja se tiču javnih poziva. Obično, javni pozivi prate sljedeće obrasce:

- Objavljuju se prije izrade budžeta za narednu godinu. Ovo obično omogućava planiranje na osnovu izjavljenih potreba i za rezultat ima budžetske stavke koje odražavaju prioritetne programe, projekte, itd.
- Objavljuju se po usvajanju budžeta. Na taj način se sredstva, koja je planirala uprava u kulturi za prioritetne programe, projekte, i sl, na posebnoj budžetskoj stavci, dodjeljuju po uspješnim prijavama.

Osnovni elementi bilo kog javnog poziva za projekte su opšti i specifični kriterijumi, ili smjernice, komisija za izbor, prijavni obrazac, obrazac za izvještavanje, rokovi, procedure praćenja, izvještavanja i vrednovanja uspješnosti.

U Travniku, kriterijumi za finansiranje projekata u kulturi koje dostavljaju udruženja građana²⁰ propisuju opšte uslove, kao što su: da je projekat namijenjen građanima opštine Travnik i da se provodi na području te opštine, da odražava potrebe zajednice, sa navedenom granicom iznosa koji se može tražiti.²¹ Poziv se objavljuje u godini donošenja budžeta za sljedeću godinu. Jedna organizacija može prijaviti najviše dva prijedloga projekta. Kada je riječ o specifičnim kriterijuma za kulturu, opština podstiče "projekte kreativnog izražavanja u muzici, pozorištu, medijima, folkloru, umjetničkoj fotografiji, likovnoj umjetnosti, i sl." Izbor projekata vrši Odbor za društvene djelatnosti Općinskog vijeća, sa izabranim predstavnikom nevladinih organizacija. To je poziv koji je otvoren za sve nevladine organizacije u Travniku, i pokriva sveukupno sedam polja djelovanja. Istraživanje je pokazalo da su opštinski prioriteti ostali isti, budući da se posebna polja od javnog interesa nisu mijenjala²². Specifični kriterijumi za kulturu navode širok niz mogućih aktivnosti u kulturi, ostavljajući čak i mogućnost proširenja paragrafa po volji. Pretpostavka je da bi se to trebalo desiti u okviru granica predviđenih Zakonom o kulturi koji je ranije pomenut a koji definiše to polje.

Neke od nedostataka primjećuje i javna uprava u kulturi: u Informaciji iz novembra 2012. godine²³, predloženo je da se izrade adekvatnije *procedure* i *kriterijumi* za finansiranje udruženja građana u cilju pravičnije raspodjele sredstava²⁴. Na prve preporuke se već odreagovalo, uvođenjem novog obrasca za prijave i izvještavanje, koji su izrađeni po LOD metodologiji, i dati na korištenje za 2013. godinu.

Slično Travniku, neprofitne organizacije u Prijedoru se nadmeću za isti izvor finansija.²⁵ Kriterijumi za finansiranje po projektu su ipak opšti, poput dokaza o registraciji, kratkog opisa organizacije, provedenih projekata, prijedloga projekta i ovjerene kopije završnog računa za prethodnu godinu, dok specifični kriterijumi, za dvanaest polja predloženog djelovanja, nisu pomenuti.²⁶

S druge strane, nešto drugačija praksa se primjenjuje u Brčkom. Subvencije udruženjima u kulturi, usmjerene na sufinansiranje projekata, dijele se na tekuće grantove i finansiranja po projektu. Udruženja svoje projekte mogu prijaviti u okviru javnog poziva koji je usmjeren na projekte, manifestacije i nagrade. Kriterijumi uključuju sport, kulturu i turizam, uzimajući u obzir nadležnosti Pododjela. Ostali odjeli objavljuju javne pozive za ostale organizacije civilnog društva, kao što su omladinske, ali ne i za sport, kulturu i turizam. Opšti kriterijumi su veoma detaljni i navode rješenje o upisu u sudski registar kod Osnovnog suda BD, koje dokazuje da udruženje postoji najmanje godinu dana prije zahtjeva za pružanje finansijske podrške, finansijski izvještaj

²⁰ Javni poziv za finansiranje projekata sredstvima iz budžeta Općine Travnik za 2012. Br: 01-1486/11

²¹ Za 2012. iznosila je 5000,00 KM.

²² Iz razgovora s članovima nekoliko organizacija koje djeluju u Opštini

²³ Informacija o kulturi, sportu i informisanju u općini Travnik, Služba za razvoj, privredu i vanprivredu, novembar 2012.

²⁴ Idem

²⁵ Tokom 2012, ova suma je iznosila 50000, 00 KM, i raspodijeljen je između 35 udruženja građana. Grantovi su iznosili od 500,00 do 3000,00 KM. Na polju kulture, grantove su dobili tri KUD-a, tri udruženja nacionalnih manjina i dva opšta projekta u kulturi. Informacije sa web stranice <http://www.gradprijedor.com/drustvo/spisak-nevladinih-organizacija-kojima-su-dodijeljena-sredstva-iz-opstinskog-budzeta>, kojoj je pristupljeno 10. januara 2013. godine.

²⁶ Takođe, budžetska stavka za kulturu naslovljena "ostale manifestacije u kulturi" se čini da se dodjeljuje na osnovu diskrecione odluke javne uprave u kulturi, a pokriva široku lepezu niskobudžetnih aktivnosti u seoskim zajednicama Opštine. Iz Pregleda vanrednih zahtjeva za finansiranje na polju kulture tokom 2008, 3. januar 2009.

za proteklu godinu, izvještaj o radu za proteklu godinu, kopiju završnog računa, plan rada i finansijski plan za tekuću godinu, i slično. Specifični kriterijumi za organizacije u kulturi navode: broj aktivnih članova, broj sekcija, broj nastupa na takmičenjima, revijama, izložbama, postignute rezultate, naziv projekta s detaljnim opisom pojedinih aktivnosti, vrijeme i mjesto održavanja projekta (manifestacije), broj stručnih radnika i volontera koji će se angažovati u realizaciji, vrijednost projekta, učinak na ciljne grupe, očekivane rezultate i broj korisnika usluga u realizaciji projekta. Izbor odobrenih projekata zasniva se na odlukama komisije koju imenuje šef Odjela za privredu, sport i kulturu. Kriterijumi za dodjelu projekata dalje navode još 19 članova koji se odnose isključivo na kulturu. Ukratko, ukoliko su zadovoljeni opšti preduslovi, pravo da se bude finansiran stiže se po podnošenju zahtjeva, te ostvaruje putem linearne dodjele sredstava u istom iznosu²⁷ svim udruženjima, izuzev onih koja su ranije već dobila posebne grantove za tekuću godinu a to su, kao što je ranije pomenuto, nacionalna kulturna društva i neki KUD-ovi. Nadalje, članovi sadrže brojna objašnjenja prethodno navedenih kriterijuma, uz naznake da prijedlozi projekata trebaju biti u skladu s programom Odjela za datu godinu, što pokazuje odnos između javnih rashoda i javnog interesa, itd.

²⁷ 2012. ta suma je iznosila 3000, 00 KM. Odluka o utvrđivanju kriterija za korištenje novčanih sredstava sa pozicija grantovi pojedincima i grantovi neprofitnim organizacijama za 2012, po javnom pozivu, u Odjelu za gospodarski razvitak, sport i kulturu Br. akta: 01.11-0575SL-08/12, 17.05.2012, Brčko

Ti kriterijumi u poređenju s ostalima su daleko razrađeniji te bi trebali da omogućе pravičnu raspodjelu javne podrške aktivnostima u kulturi. Međutim, tokom istraživanja i razgovora održanih s dva člana Komisije za izbor projekata te jednim brojem organizacija²⁸, skreće se pažnja na neka bitnih pitanja:

²⁸ Spisak sagovornika nalazi se u Prilogu 7.

²⁹ 2012. godine, putem javnog poziva za sport je dodijeljeno 900.000,00 KM, za kulturu 240.000,00 KM, a za projekte, manifestacije i nagrade 211.000,00 KM.

- Uzimajući u obzir visoku sumu predviđenu za budžetsku stavku kulture²⁹, registrovano je (ili se registruje) mnoštvo udruženja što za posljedicu ima mnoštvo prijavljenih prijedloga projekata;
- Ista komisija odlučuje i o sportu i o kulturi, u isto vrijeme. Kako napominju neki njeni članovi, kriterijumi, bez obzira koliko detaljni, nisu dovoljno dobre smjernice a članove se ne osjećaju adekvatnim da odlučuju po nekim pitanjima koja nisu domen njihove stručnosti;
- Kako se čini, sveukupan proces izbora trenutno zahtijeva dosta rada i vremena bez nadoknade;
- Ne postoji uvid u stvarnu realizaciju projekata;
- Dinamički plan se često pomijera - javni pozivi se objavljuju kasnije tokom godine na koju se odnose³⁰, što utiče na realizaciju projekata, stvara iscrpljujuće rokove, smanjenje broja aktivnosti ili kašnjenje u njihovom provođenju i
- Udruženja koja dobiju sredstva često ne dostavljaju dokumentaciju koja opravdava utrošak odobrenih sredstava.

³⁰ Javni poziv za dodjelu sredstava koja se trebaju utrošiti tokom 2012. objavljen je 21. maja 2012.

Posljednja dva komentara se nalaze i u Izvještaju o reviziji finansijskog poslovanja Odjela za privredni razvoj, sport i kulturu za 2011. godinu, koji dalje navodi, da bi Odjel, u skladu s usvojenim Programom, trebao blagovremeno započeti radnje u cilju realizacije planiranih ciljeva, te da bi trebao preciznije definisati namjenu grantova, i, u skladu s tim, kontrolu potrošnje odobrenih sredstava; takođe bi trebao uskladiti rokove za podnošenje dokumentacije koja opravdava utrošena sredstva dobijena javnim pozivom ili na osnovu ugovora, dok bi udruženja koja dobiju sredstva trebala dostaviti svu neophodnu dokumentaciju o utrošku sredstava u okviru rokova koje propiše javna uprava.³¹

³¹ Izvještaj o reviziji finansijskog poslovanja Odjeljenja za privredni razvoj, sport i kulturu za period 1. januar - 31. decembar 2011, Br: 01-02-03-13-186/12, www.revizori-bd-bih.ba

2.3.3 Manifestacije

Manifestacije, u smislu ciljeva i sadržaja programâ, za potrebe ovog istraživanja nisu obrađiva- ne. Umjesto toga, posebna pažnja je posvećena organizacionim aspektima nekih manifestacija od posebnog značaja za izabrane slučajeve. Ono što je zajedničko za sve ispitane slučajeve je da lokalne vlasti, implicitno i čak eksplicitno, pružaju svoju podršku manifestacijama i festival- skoj kulturi, obezbjeđujući posebne budžetske stavke s tim u vezi. U slučaju Prijedora i Brčkog, strategije razvoja prepoznaju u njima mogućnosti snaženja lokalnog identiteta. Razlikuju se u stepenu uključenosti javne uprave i autonomije ustanova kulture.

Grad Prijedor izvršni je organizator tri tradicionalne manifestacije u kulturi³²: međunarodnog festivala horova, likovne kolonije i književnih susreta. Druge, manje značajne događaje, or- ganizuju ustanove kulture i obrazovne ustanove, uz sufinansiranje Grada. Ideja osnivanja horskog natpjevanja rođena je 2000. godine, kada je tadašnji gradski hor koji je djelovao u okviru SKUD „Dr Mladen Stojanović” vodio renomirani profesor muzike iz Beograda, koji je osnažio članstvo hora i savjetovao rukovodstvo o načinima poboljšanja gostovanja hora u regiji i inostranstvu riječima: ‘jednostavno je, organizujte vi međunarodni festival’.³³ Festivali i natpjevavanja predstavljaju bitno sredstvo širenja kulture, budući da potvrđuju valjanost umjetničkog stvaralaštva: natpjevavanja putem izbora programa koji se predstavljaju, a fe- stivali nagradama koje se umjetnicima dodjeljuju (Dragičević-Šešić and Stojković, 2003). Dvije godine kasnije festival je došao pod direktno okrilje opštinske uprave. Odluka je bila zasnovana na analizi koju je izradila javna uprava u kulturi i tadašnji organizacioni odbor, uzi- majući u obzir rastuće zanimanje publike za horsko pjevanje ali i potrebe za poboljšanje same organizacije događaja. U slučaju likovne kolonije, javna uprava je predložila ideju za njeno osnivanje 2006. godine, uzimajući u obzir renomirane prošle i sadašnje likovne umjetnike koji su rođeni ili rade na području Prijedora.

Tokom godina, izrađeni su i usvojeni pravilnici koji opisuju metodologiju, dinamički plan, na- grade, opise poslova organizacionih odbora, i ostale bitne organizacione elemente. Zavisno o događaju, članstvo organizacionih odbora uključuje predstavnike relevantnih ustanova u kulturi i obrazovanju, predstavnike Ministarstva prosvjete i kulture RS, sponzore kao i sufinansijere.³⁴ Čini se da je taj pristup, u kojem javna uprava preuzima organizaciono vođstvo umjesto ustano- va ili organizacija u kulturi, zadovoljavajući i za ustanove kulture kao i za javnu upravu uključenu u organizaciju pomenutih događaja. U razgovoru provedenom za svrhe ovog istraživanja, šef Odsjeka za društvene djelatnosti Grada Prijedora izjavio je da bi Grad bio voljan da preda sve svoje organizacione odgovornosti s tim u vezi ali ustanove kulture i organizacije nemaju dovolj- no sposobnosti da to urade same.³⁵

I Brčko se ponosi svojim tradicionalnim manifestacijama i, poput ostalih, u njima prepoznaje mogućnost afirmacije i daljnjeg razvoja svog identiteta na regionalnom i međunarodnom ni- vou. To se vidi iz nekoliko manifestacija; između ostalih to su pozorišni susreti i dvije likovne kolonije.³⁶ Likovne kolonije se organizuju u saradnji relevantnih organizacija u kulturi i Vlade BD dok pozorišne susrete direktno organizuje šef Pododjela za turizam, kulturu i sport. Osim što je organizacioni direktor, zadužen je i za izradu programa i redovno izvještavanje prema orga- nizacionom odboru. Direktor takođe imenuje umjetničkog direktora, selektora programa, dva programska službenika, urednika, službenika za odnose s javnošću, dizajnera, i ostalo osoblje neophodno za organizaciju tako bitnog i velikog događaja. Na organizacionom odboru se potvr- đuju sve donesene odluke.³⁷

³² Međunarodni festival horova je doživio svoje 12. izdanje 2012, umjetnička kolonija 8, dok se Susreti na Kozari organizuju od 1963, s prekidom od 10 godina u periodu od 1991.-2001.

³³ Iz razgovora s dva predstavnika osni- vačkog odbora održanih u decembru 2012.

³⁴ Pravilnici su preuzeti sa zvanične web stranice Grada Prijedora 21. decembra 2012

³⁵ Iz razgovora održanog 20. decembra 2012.

³⁶ 29. izdanje Pozorišnih susreta, 12. izdanje “SAVA 2012” i 9. izdanje „Savskog cvijeta”.

³⁷ Zvanična web stranica susreta <http://www.susreti.co.ba/>

S druge strane, javne ustanove i organizacije u kulturi u Travniku izgleda da imaju visok stepen autonomije kako u organizacionom tako i u programskom smislu. Manifestacija koja se ističe su „Andrićevi dani“. Njen početak datira sredinom sedamdesetih godina prošlog vijeka i održavana je sve do 1990. godine, da bi potom bila ponovo ustanovljena ali ne u staroj slavi, budući da dugi niz godina nije postojao zajednički program raznovrsnih aktivnosti različitih aktera u kulturi. Tokom 2012. godine u kojoj je obilježeno 120 godina od rođenja Nobelovca, organizacioni odbor koji su činili predstavnici „Zavičajnog muzeja Travnik“, HKD Napredak, Gradske biblioteke i pozorišta HK Travnik Jankovići, odlučio je da napravi kalendar manifestacija i raspodijeli odgovornosti organizovanja čitave manifestacije. S tim ciljem su izradili i projekat, i dobili finansijska sredstva iz fondova više nivoa vlasti. Inicijativa je dodatno obogaćena međunarodnim simpozijumom o književnosti i lingvistici o djelu Ive Andrića, u organizaciji Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Travniku. Po dobrom prijemu ovog zajedničkog projekta ustanova i udruženja u kulturi, kako kod lokalnog stanovništva tako i kod turista, organizacioni odbor je odlučio da lobira opštinske vlasti da planiraju budžetsku stavku za manifestaciju i tokom 2013. godine.

Posmatrajući tri navedena slučaja može se uočiti da brojčano skromna uprava u kulturi zna preuzeti ozbiljne odgovornosti organizacije onih događaja koje smatra važnima. Travnik je izuzetak. Iako se goreopisane situacije trebaju posmatrati pojedinačno, neka vrsta generalizacije bi se mogla napraviti. Dio razloga za tromost ustanova u kulturi bi trebalo tražiti u ponešto sporij adaptaciji na društvene i ekonomske promjene i očekivanu podršku javnog finansiranja naslijeđenu iz pokroviteljskog odnosa države iz prethodnog perioda.

Budući da su počele raditi u okviru trezorskog sistema poslovanja, neke javne ustanove se često žale da im nije ostavljen prostor za manevarisanje ali i za stvaranje prihoda. Međutim, sve ustanove nisu tog mišljenja. Postoji novac i za programske aktivnosti, ali velika je odgovornost u rukama uprave ustanova i njihovim vještinama da izrade projekte, namiču sredstva, vrše marketing. Plate i režijski troškovi koje finansiraju lokalne vlasti su pozitivan doprinos. Na samu odgovornost direktora ustanova kulture posebno naklono gleda direktorica Zavičajnog muzeja u Travniku koja hvali sistem javnih poziva kao dobar instrument razvoja programskih aktivnosti ustanove koju vodi.

2.4 Aktuelna pitanja i rasprave na polju kulture

Tokom intervjua koji su provedeni u cilju izrade ovog dokumenta, niti jedan od 25 sagovornika intervjuisanih na lokalnom nivou, uključujući i predstavnike javne uprave, nije naveo da se susreće u forumu aktera u kulturi ni da raspravlja o pitanjima kulture. Umjesto toga, najčešće korišten mehanizam komunikacije jesu pojedinačni neposredni kontakti. Daleko rjeđe korišten mehanizam je pisana korespondencija i podnošenje prijedloga projekta. Izuzetak pravilu čine organizacioni odbori manifestacija u okviru kojih se vjerovatno dosta diskutuje, ali samo u zatvorenom krugu. Sagovornici intervjuisani na lokalnom nivou takođe ističu nedostatke u mehanizmima vertikalne komunikacije, naglašavajući opasnosti od jednostrano donesenih odluka.

Kao što je ranije pokazano u slučaju Prijedora i tamošnjih KUD-ova, izvjesno umrežavanje i lobiranje se zaista dešava pred potencijalnim umanjnjima budžetskih stavki i zbog potrebe uticanja na moguću finansijsku podršku. Trenutno se novi talas neizvjesnosti nadvio nad lokalnim bibliotekama u RS, budući da prednacrta zakona o kulturi najavljuje prenos nadležnosti finansira-

nja na lokalni nivo. Prenos nadležnosti finansiranja uključuje i plate i materijalne troškove. Hoće li zakon biti usvojen u obliku u kojem jeste, ostaje da se vidi. U slučaju da se to dogodi, biće to dodatan teret ionako slabim lokalnim budžetima.

Isti zakon se bavi i decentralizacijom u kulturi u RS; on, između ostalog, prati Strategiju razvoja kulture RS i naznačava okvir upravljanja kulturom na lokalnom nivou. Predlaže izradu strategija razvoja kulture na lokalnom nivou, u gradovima i opštinama kao i u ustanovama kulture, zatim osnivanje savjeta u kulturi, potvrđivanje autonomije ustanovama kulture i ostalim tijelima. Sudeći iz razgovora s pomoćnikom resornog ministra u RS, Ministarstvo nema namjeru pružiti dodatnu podršku izradi strategija razvoja kulture na lokalnom nivou. „To bi trebalo da bude odgovornost lokalnih vlasti, kao što je slučaj i sa izradom ostalih strategija razvoja na lokalnom nivou.”³⁸

³⁸ Iz razgovora s pomoćnikom Ministra RS, održanog 7. decembra 2012.

U Brčkom, u kojem je, kao što je ranije objašnjeno, uprava u kulturi integrisana u javnu upravu, 2011. godine tri nacionalna kulturna društva su organizovala javnu raspravu. Rasprava je bila usmjerena na izradu i usvajanje kulturne politike, u skladu sa Strategijom razvoja BD. Kritikujući aktuelni model upravljanja kulturom u BD, oni su, između ostalog, zaključili da je krajnje vrijeme da se usvoji zakon o javnim ustanovama i zakon o javnoj upravi kako bi se omogućila debirokratizacija kulture, i djelovanje ustanova kulture van javne uprave BD te njihova autonomija. Poslije tog događaja, nije bilo nekih pomaka, bilo od strane javne uprave ili organizatora događaja, iako su se ista mišljenja mogla uočiti i tokom decembra 2012. godine.³⁹ Sudeći iz intervju s predstavnikom javne uprave BD, oni su svjesni obaveza koje proizlaze iz Strategije razvoja i izrada kulturne politike im je prioritet za 2013. godinu. Pristup koji bi oni željeli koristiti pri izradi kulturne politike je upotreba spoljnih resursa [outsourcing] nekih stručnih agencija iz zemalja u okruženju.⁴⁰

³⁹ Intervjui su uključili predstavnike dvije od tri organizacije koje su organizovale tribinu, i dvije organizacije-učesnice.

⁴⁰ Iz razgovora sa šefom Pododjela za turizam, kulturu i sport, održanog 10. decembra 2012.

Zavičajni muzej iz Travnika, pored aktivnosti u vezi integrisanog pristupa u organizaciji „Andrićevih dana”, kao što je ranije pomenuto, priprema studiju izvodljivosti za potrebe brendiranja Opštine Travnik s tim u vezi. Dokument bi trebao biti dostavljen javnoj upravi na odobrenje tokom 2013. godine.

2.5 A šta je s nezavisnom kulturnom scenom?

Usprkos činjenici da se veliki dio kulturne scene u ciljanim slučajevima odvija u okviru etabliranog ili dominantnog sistema, postoje izvjesne niše koje promovišu nove kulturne i umjetničke sadržaje, kao i inovativne radne prakse. Pojam „nezavisan” bi ovdje trebalo tumačiti kao sredstvo ostvarivanja posebne društvene funkcije kao što su omladinska djelatnost u kulturi ili urbani kulturni obrasci dokolice, ili pak može podrazumijevati postojanje glavne, „mainstream” kulture i opisivati kulturu koja to nije već, u odnosu na nju, svojevrsna „alternativa” ili „kontra” kultura. (Višnić, E, 2008:10). U ciljanim slučajevima, teško je bilo doprijeti do tih grupa putem javne uprave. U Prijedoru postoje udruženja koja, premda sasvim vidljivog djelovanja u javnosti, nikada nisu dobila finansijsku podršku opštine. Što ne znači da nisu pokušali. Jedno od njih je Grupa vizuelnih umjetnika TAČ.KA⁴¹. Svoje skromne zahtjeve za sufinansiranje projekta ARS KOZARA, konceptualne kolonije „umjetnost u prirodi” podnosili su po raspisivanju tri javna poziva. Tokom 2012. godine zatražili su i obrazloženje odbijenice, koje još nisu dobili. Neki drugi akteri, poput Ministarstva kulture RS, ostalih ministarstava, i međunarodnih donatora, nemaju isti stav. I to je uostalom događaj međunarodnog karaktera, koji se organizuje već pet godina zaredom, pa djeluje čudno što se ne nalazi u kalendaru među ostalim događajima u kulturi koji se održavaju na teritoriji Prijedora.

⁴¹ Zvanična web stranica udruženja <http://tacka.org/>

U Travniku djeluje Udruženje AlterArt, aktivno više od decenije u širokom polju svog djelovanja: produkciji i kulturnom stvaralaštvu, obrazovanju, društvenoj saradnji i ostalim. Tokom godina, njihove projekte i aktivnosti finansirali su Evropska fondacija za kulturu, Fond za promociju kulture na Balkanu, Švajcarski program u kulturi za zemlje Zapadnog Balkana, UNDP, i mnogi drugi. 2007. godine direktor lokalnog Centra za kulturu, u kojem AlterArt ima prostorije, otkazao je koncert hrvatske grupe LET 3 zbog „njihove vulgarnosti i nepristojnog ponašanja”.⁴² Po riječima predsjednika Udruženja to je bila „kritična tačka”. „Tad smo shvatili da je nazadovanje počelo. Opet!”

⁴² Podaci preuzeti sa web stranice <http://www.seecult.org/node/20487>, 25. decembra 2012.

Bez obzira na često prespor način reagovanja vlasti da proprate svoja obećanja finansijskom podrškom, udruženja, posebno mladih, dobro su pozicionirana i vješta da istraže druge vidove vlastitog razvoja. „I odlazak je jedna od opcija.”⁴³

⁴³ Iz razgovora s predstavnikom Centra kreativnih industrija Prijedor, održanog 10. januara 2013.

3. Opcije - promjena postojećeg stanja

Neki relativno nedavni pomaci, kao što su izrada akcionog plana na državnom nivou 2011. godine u okviru MDG-F podrške, usvajanje Kulturne strategije RS 2010-2015, javni pozivi Ministarstva RS koji uzimaju u obzir zapostavljene lokalne zajednice, i posebno prednacrt zakona o kulturi RS, ukazuju na izvjesnu potrebu za razvojem veće lokalne samosvijesti i njihovim jačanjem uključivanju u razvoj kulture. Međutim, procesi konsultacija od viših ka nižim nivoima vlasti, kao što je to istraživanje pokazalo, ne uključuju na najbolji način lokalne zajednice i aktere u kulturi, ostavljajući ih bez blagovremene i adekvatne informacije, i instrumenata da se izbore s okruženjem koje se mijenja.

Uporedo s tim, javne politike u kulturi na lokalnom nivou karakterišu ozbiljni nedostaci. Situacija je daleko više zabrinjavajuća, ako se uzme u obzir da Prijedor i Travnik mogu poslužiti kao pokazni za RS odnosno FBiH. Postoji nesklad između lokalnih strategija za razvoj odnosno planiranja te izvršenja budžeta na polju kulture. Raskorak između eksplicitnih politika koje navode dokumenti i onih koje se uočavaju u odvojenim javnim sredstvima pokazuje da ne postoji povezanost između izjavljenih ciljeva i dodijeljenih sredstava. Umjesto toga, stari obrazac ponašanja, koji se uglavnom vezuje za finansiranje plata i režijskih troškova ustanova kulture te ustinjavanju javnih fondova na male grantove bez nekog posebnog zajedničkog nazivnika ili dosljedne politike, i dalje traje.

Iako čini sastavni dio strategija razvoja, kultura se i dalje smatra „kreativnom umjetnošću”, gdje „kreativnost” procjenjuje zatvorena grupa ljudi, ili pak instrumentom za čuvanje kulturnih identiteta. Razvojne mogućnosti su ili nedovoljno ili nikako istražene, a kamoli iskorištene. Sve to bi zapravo trebalo da nas začudi, budući da su pravna lica s poljem djelovanja u kulturi, tokom 2010. godine, i to samo u Republici Srpskoj, učestvovali sa 6.96% u ukupnom BDP.⁴⁴

⁴⁴ Republički zavod za statistiku Republike Srpske, (2012), Rezultati istraživanja: Analiza stanja kulturnih industrija u Republici Srpskoj, str. 15

S druge strane, registrovan je trend posmatranja kulturne raznovrsnosti prevashodno kao zbira etničkih kulturnih identiteta koji se tiču kulturnog naslijeđa: bilo tri konstitutivna naroda ili nacionalnih manjina.

Čini se da su drugi i drugačiji koji se očituju putem inovativnih, neobičnih načina izraza izostavljeni iz perspektive lokalnog kulturnog upravljanja. To za posljedicu ima visok nivo nezadovoljstva, posebno kod jednog dijela omladine koji odlazi prema većim gradovima, tzv. kulturnim

centrima, u zemlji, ili inostranstvu. Isto važi i za kulturne radnike koji nisu angažovani u konvencionalnim ustanovama kulture i KUD-ovima.

S druge strane, uočeno direktno upravljanje kulturnim manifestacijama od strane zvanično skromnog broja zaposlenih u javnoj upravi, pa ma kako efikasno ono bilo, dešava se na uštrb autonomije ustanova kulture, legitimnih nosilaca razvoja kulturnog života zajednice. Time se, istovremeno, crpi energija lokalne javne uprave, udaljavajući je od njene legitimne uloge u strateškom planiranju, koordinaciji te procesima praćenja i vrednovanja provedenog.

Participativni razvoj lokalnih strategija razvoja kulture bi omogućio usmjereniju, efikasniju i pravedniju raspodjelu postojećih javnih sredstava, koja bi bila praćena jasnim i zajednički dogovorenim ciljevima. Lokalne vlasti bi se udaljile od direktnog upravljanja i davanja **resursa za realizaciju** [*inputs*] i usmjerile na pružanje smjernica, koordinaciju, praćenje i vrednovanje realizacije, obezbjeđujući efikasnost i efektivnost te **ishode** [*outputs*] dodijeljenih sredstava, a sve u cilju većeg stepena zadovoljstva svih aktera u kulturi, i javnosti uopšte. Ustanove kulture bi potvrdile svoju autonomiju i energičnije bi igrale aktivnu ulogu u organizacionim aspektima lokalnog kulturnog života. Istovremeno, kreativne ekonomije, kreativne industrije i inovativni načini izraza bi dobili podršku čime bi se lokalne zajednice obogatile, kako u kulturnom tako i u ekonomskom smislu.

S druge strane, veći prenos nadležnosti na polju kulture lokalnim zajednicama bi zahtijevao istinsku fiskalnu decentralizaciju, i mogao bi da bude razmatran kao dugoročni cilj. To bi zahtijevalo čitav niz konsultacija, međusektorske saradnje i izmjena u zakonodavstvu, da ne pominjemo neophodnu političku volju, što se, trenutno barem, ne čini kao održiv plan.

Na sljedećim dvjema stranicama navedene su preporuke za reformu trenutnog upravljanja kulturom na lokalnom nivou. Preporuke uzimaju u obzir nadležnosti u kulturi na različitim nivoima vlasti u BiH. Međutim, analiza lokalne kulturne politike se mora odvijati u okviru šire javne debate (McGuigan, 2004).

Agenda 21 za kulturu daje priliku da svaki grad izradi dugoročnu viziju kulture kao osnovnog nosioca razvoja. S tim u vezi, predložena su četiri posebna instrumenta: strategija za razvoj kulture na lokalnom nivou, povelja kulturnih prava i odgovornosti, savjet za kulturu i procjena kulturnog uticaja. (Ujedinjeni gradovi i lokalne samouprave, 2004 i 2009)

4. Preporuke

Preporuke relevantnim kantonalnim, entitetskim i državnim nivoima vlasti

- a) Strategije razvoja kulture i akcioni planovi koji se na njih odnose (tamo gdje ih trenutno nema) bi trebalo da se izrade, uzimajući u obzir i razvoj kulture u lokalnim zajednicama;
- b) Trebalo bi obezbijediti stalne i održive mehanizme stručnog usavršavanja uprave u kulturi. Ovo polje zahtijeva dodatna istraživanja i konsultacije;
- c) Posebni javni pozivi koji potpomažu razvoj lokalnih, posebno ugroženih zajednica bi trebalo da se uvedu. Takve mjere decentralizacije u kulturi bi trebalo da budu zasnovane na prethodno ustanovljenim potrebama i u skladu s lokalnim prioritetima, u cilju motivisanja lokalnog kulturnog stvaralaštva.

Preporuke lokalnim vlastima

- a) Lokalne strategije razvoja kulture i akcioni planovi koji se na njih odnose bi trebalo da se izrade. To je dokument koji opisuje prioritete u kulturi jednog grada koji uključuje dinamički plan provođenja, procedure praćenja i vrednovanja. Taj dokument bi trebalo da teži usvajanju modernih trendova u kulturi, koji se reflektuju u potrebama i potražnji date teritorije. U takvom procesu izrade javnih politika u kulturi treba da budu uključeni svi akteri u kulturi na datoj teritoriji, zajedno s građanstvom i javnom upravom. Na takav način se stvara dokument koji ustanovljuje međusobne odgovornosti uključenih strana, čineći time proces izrade efektivnijim. Strategija bi trebalo da bude jedna od ključnih komponenti opše strategije razvoja, i integrisana s ostalim relevantnim strategijama. Po svom usvajanju, strategija treba da bude podložna neprestanoj procjeni napretka realizacije, periodičnoj reviziji, i da odgovara na stalna pitanja i predviđa nove potrebe.
- b) Savjeti za kulturu, javno tijelo koje se bavi najbitnijim pitanjima u kulturi grada, bi trebalo da budu ustanovljeni. Ti savjeti obično odražavaju raznovrsnost aktera u kulturi, dok im uloga može biti savjetodavna ili uključivati i mogućnost donošenja odluka.
- c) Postojeće procedure i dokumenti javnih poziva bi trebalo da se izmijene kako bi odražavali lokalne prioritete u kulturi na adekvatnij, transparentnij, blagovremen način, orijentisan na ishode. Dokumenti poziva bi trebalo da sadrže opšte i posebne kriterijume koje uspješni prijedlozi treba da zadovolje da bi dobili finansijsku podršku. Mehanizmi posebnih kvota za projekte u kulturi bi trebalo da budu razmotreni. Projekti čija realizacija se predlaže u partnerstvu bi trebali dobiti prioritet. Kriterijumi za ocjenjivanje i bodovanje te konačne bodovne liste bi trebali biti javni. Nadgledanje realizacije i procedure izvještavanja bi takođe trebalo unaprijediti.
- d) Oblici javno-privatnog partnerstva na polju saradnje u kulturi, posebno očuvanja kulturnog nasljeđa, organizovanja tradicionalnih manifestacija u kulturi, i kreativnih industrija, bi trebalo da se istraže.
- e) *Ad hoc* i sporadičnu komunikaciju s organizacijama u kulturi, posebno s udruženjima građana, trebalo bi zamijeniti sistemskim i institucionalizovanim mehanizmima, u cilju iskorištenja prednosti njihovog znanja, vještina, iskustva i stručnosti, u cilju postizanja održivosti i učinkovitosti projekata i programa u kulturi.

Ustanove kulture bi trebalo da razvijaju svoje unutrašnje preduzetništvo (*intrapreneurship*) i jači stepen autonomije u izradi i provođenju projekata, te da aktivnije namiču sredstva iz različitih izvora na raspolaganju. One bi takođe trebalo da izrade svoje vlastite strategije razvoja kako bi procijenile svoje potrebe i ustanovile vlastite prioritete.

Međunarodne organizacije koje se bave razvojem kulture bi trebalo da uzmu u obzir mogućnosti pružanja tehničke i finansijske podrške pilot-projektima na polju lokalnog razvoja kulture. Takvi projekti bi mogli uključivati relevantne obuke kao i podršku izradi strategija u kulturi, sprovođenju studijskih posjeta, razmjeni dobrih primjera u praksi, i drugo. Intervencije bi trebalo da uzmu u obzir postojeće nadležnosti u kulturi i održivost planiranih aktivnosti.

Zaključne napomene

Upravljanje kulturom na lokalnom nivou ne uspijeva da izmakne nejasnim procesima donošenja javnih politika u BiH. Zanemarena od viših nivoa vlasti i previđena od strane međunarodne zajednice, uprava u kulturi na lokalnom nivou kasni za trendovima u kulturi koji su podstaknuti globalizacijom i nevjesta je da odgovori na očigledne promjene kulturnog ambijenta. Svaki pokušaj da se poboljša upravljanje kulturom na lokalnom nivou trebalo bi da započne analizom lokalnih posebnosti, mreža i sposobnosti aktera u kulturi, postojećim nadležnostima i resursima koji se imaju na raspolaganju. Taj proces bi trebalo da bude usmjeren na stvaranje svjesnih, sposobnih lokalnih zajednica, koje su usmjerene na budućnost. Tek tada, gradovi i opštine u BiH će biti dobro pozicionirane da prevedu globalne ciljeve kulture za razvoj u njihovo lokalno značenje i djelovanje.

BIBLIOGRAFIJA

- Brčko Distrikt BiH (2009). *Strategija razvoja Brčko Distrikta BiH za period 2008.-2017. godina*. Preuzet 10. juna 2012, sa <http://www.bdcentral.net/>
- Brčko Distrikt BiH.(2010). *Statut Brčko Distrikta BiH*. Preuzet 10. juna 2012 sa <http://www.bdcentral.net/>
- Grad Prijedor. (2013) *Statut Grada Prijedora*. Preuzet 15. marta 2013, sa <http://prijedorgrad.org/>
- Čopič V. et al. (2009). *Preparatory Action for Drafting (a) Technical Assistance Project(s) in the Field of Culture under IPA Budget*, Final Report
- Dragičević-Šešić, M; Stojković, B (2003). *Kultura - menadžement, animacija, marketing*. Četvrto izdanje. Beograd: CLIO.
- Hawkes, J. (2001). *The fourth pillar of sustainability. Culture's essential role in public planning*. Melbourne: Common Ground
- McGuigan, J. (2004). *Rethinking Cultural Policies*, Open University Press, McGraw-Hill Education, McGraw-Hill House
- Ministarstvo civilnih poslova BiH. (2011). *Akcionni plan za implementaciju strategije kulturne politike u BiH*. Preuzet 25. juna 2012, sa <http://mcp.gov.ba>
- Ministarstvo civilnih poslova BiH (2008). *Strategija kulturne politike u BiH 2007-2014* Preuzeto 25. juna 2012, sa <http://mcp.gov.ba>
- Ministarstvo prosvjete i kulture RS (2010). *Strategija razvoja kulture RS 2010-2015*. Preuzeto 25. juna 2012, sa <http://www.vladars.net/>
- Ministarstvo prosvjete i kulture RS. (2012). *Prednact zakona o kulturi*. Preuzeto 3. novembra 2012, sa <http://www.vladars.net/>
- Opština Prijedor. (2008). *Strategija razvoja opštine Prijedor u periodu od 2008-2013*. Preuzeto 10. juna 2012, sa <http://www.opstinaprijedor.org>
- Općina Travnik (2005) *Statut Općine Travnik*. Preuzeto 28. novembra 2012, sa <http://opcina-travnik.com.ba/>
- Općina Travnik (2011). *Strategija razvoja Općine Travnik za period od 2011. do 2015. godine*. Preuzeto 10. juna 2012. sa <http://opcinatravnik.com.ba>
- Rhoades, Robert E. (Ed.). (2006). *Development with identity: Community, culture and sustainability in the Andes*. Oxfordshire, UK: CABI Publishing
- Thorsby, D. (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge University Press, New York
- UNDP MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), *Aneks 3, Inventorij administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH*, Nact
- UNDP MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), *GAP analiza administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH*, Nact
- UNESCO. (2005). *Konvencija o zaštiti i promociji raznovrsnosti kulturnih izraza*. Pariz, UNESCO.

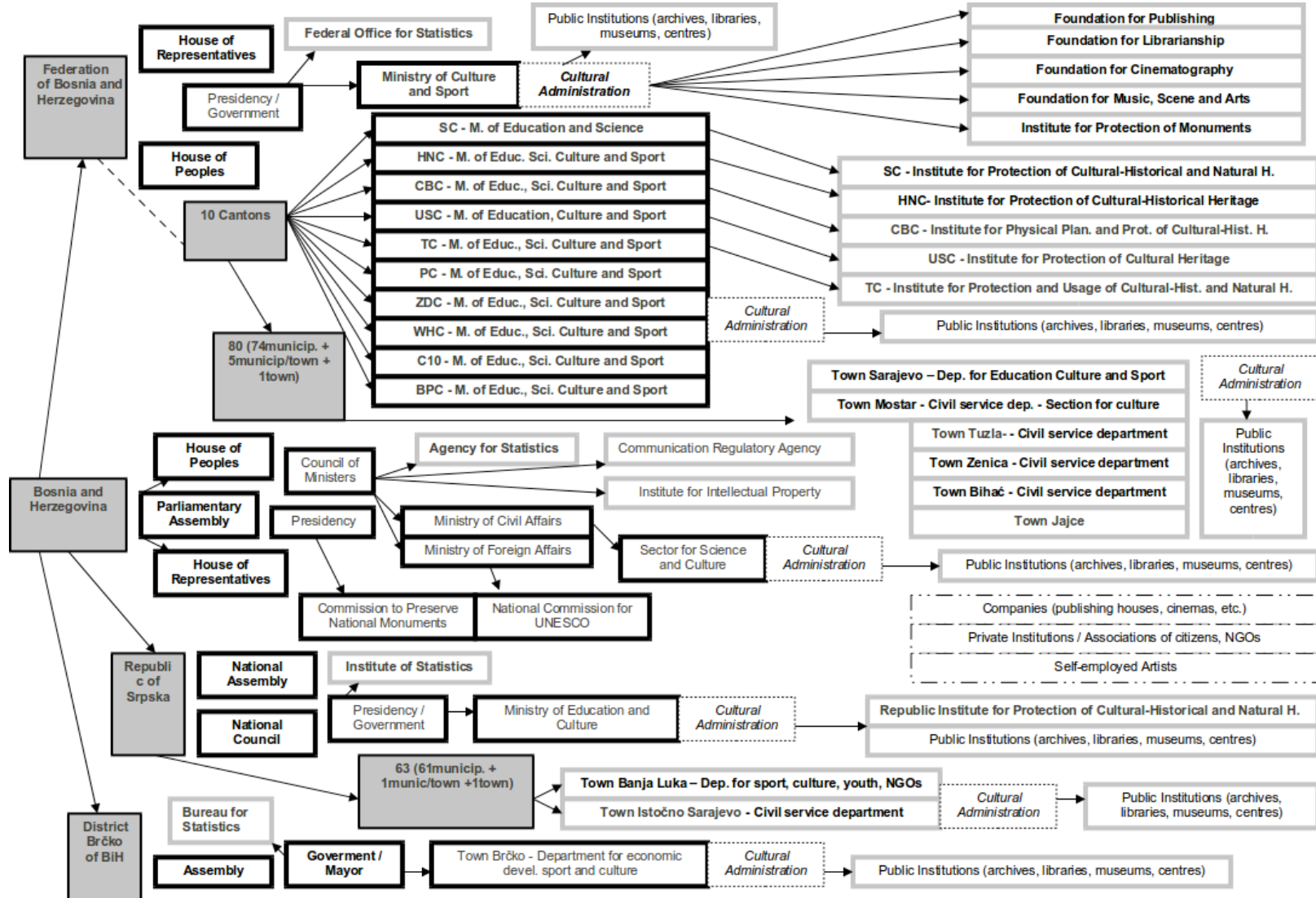

Ujedinjeni gradovi i lokalne samouprave. (2004). *Agenda 21 za kulturu*. Preuzeto 10. juna 2012., sa <http://www.agenda21culture.net/>

United Cities and Local Governments. (2009). *Culture and sustainable development: Examples of institutional innovation and proposal of a new cultural policy profile*. Barcelona: City of Barcelona & UCLG.. Preuzeto 10. juna 2012, sa <http://www.agenda21culture.net/>

Višnić E.,uz prilog Dragojević S. (2008). *Kulturne politike odozdo. Nezavisna kultura i nove suradničke prakse u Hrvatskoj*, Policies for Culture, ECUMEST, ECF, CLUBTURE

Prilog 1 – Organizacioni dijagram institucija nadležnih na polju kulture u BiH

Prilog 2 – Usporedni pregled nadležnosti u kulturi u ciljanim slučajevima

Upravna jedinica	Zakonska nadležnosti u kulturi	Opis poslova odjeljenja koji se bavi kulturom
Brčko	<p>Nadležnosti u kulturi su u potpunosti u rukama javne uprave BD</p> <p>Odluke o nacrtima i izmjenama zakona na polju (...) kulture</p>	<p>Svi poslovi iz djelokruga rada vezanih za pozorišta, galerije, kulturna udruženja, manifestacije i biblioteku, kao i druge poslove iz nadležnosti određene zakonom i drugim propisima, kao što su :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada normativnih akata iz oblasti kulture • Stalno praćenje stanja u oblasti kulture, analiza i predlaganje mjera za unapređenje istog • Osiguranje rada kulturnih centara (Gradska biblioteka, Umjetnička galerija, Dom kulture) • Izrada i implementacija kriterija za raspodjelu pomoći kulturnim društvima • Osiguranje materijalno-tehničkih i prostornih uslova za rad svih kulturnih društava Distrikta • Organizovanje kulturnih manifestacija međunarodnog, državnog, regionalnog i lokalnog značaja • Omogućavanje stručnog usavršavanja djelatnika u kulturi • Nakladnička djelatnost • Pomoć pojedincima • Omogućavanje korištenja prostora i opreme i za druge potrebe u saradnji sa Kancelarijom za upravljanje javnom imovinom.

Upravna jedinica	Zakonska nadležnosti u kulturi	Opis poslova odjeljenja koji se bavi kulturom
Prijedor	Na planu regulatornih radnji i upravljanja Usvajanje programa razvoja grada Usvajanje razvojnih sprovedbenih planova Na planu pružanja usluga – obavljanje funkcija u oblasti kulture	Obavlja upravne i druge stručne poslove iz oblasti kulture Pruža pravnu pomoć i saraduje sa nevladinim sektorom Sprovodi planove i programe koje je usvojila Skupština grada, a koji se odnose na strategiju svake od navedenih oblasti u gradu Prelaže mjere za unapređenje stanja u tim oblastima
Travnik	Stvara i razvija ekonomske, društvene, kulturne i druge uvjete za život i rad stanovništva na području Općine i za zadovoljavanje materijalnih i zajedničkih potreba, u skladu sa zakonom Osigurava lokalne potrebe stanovništva u oblasti (...) kulture	Poslovi iz oblasti kulture: Provođenje propisa iz područja kulture Nadzor nad zakonitošću rada u ustanovama u kulturi Evidentiranje ustanova i udruženja u kulturi

Prilog 3 – Usporedni pregled uprave u kulturi i analiziranim slučajevima⁴⁵

Upravna jedinica	Odjel/odjeljenje	Odsjek-pododjel-služba	Broj angažovanog zaposlenog osoblja iskazan ekvivalentom punog radnog vremena
Brčko	Odjel za privredu, sport i kulturu	Pododjel za turizam, kulturu i sport	3.35
Prijedor	Odjeljenje za društvene djelatnosti	Odsjek za sport, kulturu, omladinu i porodicu	0.90
Travnik	Odjel za razvoj, privredu i vanprivredu (kulturu, sport i obrazovanje)		0.20

⁴⁵ MDG-F, Kultura za razvoj, (2010), Annex 3, Inventorij administrativnih izvora podataka iz oblasti kulturne politike u BiH, Nacrt

Prilog 4 – Kultura u Strategiji razvoja Brčko Distrikta BiH

Vizija	Strateški ciljevi – Operativni ciljevi	Projekti	Godine primjene
	Strateški cilj S2 – društveni razvoj; Operativni cilj 4: podrška opštim i lokalnim kulturnim vrijednostima i opredjeljenjima, koji će se ostvariti kroz četiri projekta:	Definisanje kulturne politike Razvijanje i podsticanje kulturnih posebnosti Distrikta, lokalnih (mjesnih) zajednica, „kvartova“ Podrška unikatnim programima koji definišu posebnost kulturnog identiteta Distrikta na međunarodnom nivou Unapređenje prostora za kulturne aktivnosti	2008-17
Dodatne napomene	Kultura još uvijek nosi pretežna nacionalna obilježja. S obzirom da je kultura jedna od najefikasnijih metoda i instrumenata razumijevanja drugog i drugačijeg, to je u budućem vremenu potrebno je tretirati kao djelatnost od posebnog društvenog interesa sa jasnom dvostrukom misijom: kao instrument nacionalne i kulture identifikacije i konstitucije naroda i istovremeno kao prostor interakcije i razumijevanja različitosti i potvrđivanja slobodnog društva. Kulturna raznolikost Distrikta kao osnova uvećanja ukupne kulturne vrijednosti Javni prostori, brendiranje i očuvanje zona i objekata mjesta od istorijskog značaja kao dio S4 Strateškog cilja urbanog razvoja		

Prilog 5 – Kultura u Strategiji razvoja Opštine Prijedor

Vizija	Strateški ciljevi – Operativni ciljevi	Projekti	Godine primjene
Vizija održivog razvoja zasnovana, između ostalog, na kulturnoj viziji – neophodnosti očuvanja kulturne raznolikosti i identiteta, uz jačanje kohezije čitavog društva	Strateški cilj 4, Operativni cilj 5, Razvoj i unapređenje kulture kroz jačanje zajedničkog evropskog kulturnog prostora, uz podršku evropskoj filmskoj industriji, podstičući saradnju u oblasti produkcije i distribucije filmova bi se ostvaruje kroz šest projekata:	Izgradnja objekta Gradske biblioteke – s multimedijalnim centrom Rekonstrukcija i osavremenjivanje kina "Radnik" Uređenje muzejskog dvorišta i izgradnja manjeg lapidarija u okviru muzeja Kozare Adaptacija i nadzidiivanje objekta Pozorišta „Prijedor“ Adaptacija zgrade SKUD „Dr Mladen Stojanović“ Podrška kulturnim manifestacijama u opštini Prijedor	2008-13
Dodatne napomene	<p>Spomenut turizam zasnovan na kulturno-istorijskom nasljeđu</p> <p>Navedene ustanove kao glavni nosioci svih kulturnih sadržaja i događaja u opštini Prijedor, te loše stanje objekata, odnosno nedostatak prostora za njihovo dalje efikasno funkcionisanje što uslovljava potrebu adaptacije, rekonstrukcije i dogradnje</p> <p>Vrijednost uzeta u obzir tokom formulisanja strateških ciljeva – poštivanje kulturne raznovrsnosti</p> <p>Zadaci Odjeljenja za društvene djelatnosti: razrađuje i implementira projekte iz svoje nadležnosti, izrađuje sisteme indikatora za monitoring i evaluaciju projekata iz svoje nadležnosti, priprema izvještaje o realizaciji projekata iz svoje nadležnosti, priprema prijedloga za ažuriranje Strategije, promovise Strategiju i projekte prema potencijalnim investitorima i izvorima finansiranja dok civilni sector daje stručnu pomoć prilikom pripreme projekata, direktno učestvuje u realizaciji određenih projekata, učestvuje u realizaciji, monitoringu i evaluaciji Strategije putem Savjeta za razvoj te učestvuje u sufinansiranju određenih projekata iz Strategije, iako nije jasno na koji način</p> <p>Kulturno-edukativni omladinski centar "Ljetna bašta" pomenut kao jedan od projekata ostvarivanja Operativnog cilja 7, koji se odnosi na položaj mladih</p>		

Prilog 6 – Kultura u Razvojnoj strategiji Opštine Travnik

Vizija	Strateški ciljevi – Operativni ciljevi	Projekti	Godine primjene
Travnik, između ostalog, kao kulturni centar	Cilj 4, razvoj društvenih djelatnosti, pod prioritetom 2 se napominje jačanje uloge kulturnih institucija u društvu, što se ostvaruje preko šest projekata:	Osiguranje adekvatnih prostora za rad institucija iz oblasti kulture te kadra za rad u tim institucijama Obogaćivanje kulturnih zbivanja u Travniku Očuvanje kulturne baštine Kadrove u javnim institucijama osposobiti za privlačenje dodatnih finansijskih sredstava Dostupnost kulturnih sadržaja i programa na cijelom području općine Travnik Promocija	2011-2015
Dodatne napomene	<p>Predstavljen Travnik kroz istoriju</p> <p>Pomenut kulturni turizam, istorijsko-kulturni objekti – Travnička tvrđava – Stari grad, s pregledom posjetilaca</p> <p>Nepokretno kulturno-istorijsko nasljeđe kao dobar osnov za razvoj turizma; uz stručnu revalorizaciju dobara kulturnoga nasljeđa i poduzimanje mjera na njihovoj permanentnoj zaštiti</p> <p>Pomenuta mjesta i objekti od Starijeg kamenog doba do sukoba 1992.-1995, iz uvida na terenu načinjenog prema bazi podataka koju obrađuje Komisija za evidenciju nepokretnog nasljeđa na općini Travnik (2008.-2010.)</p> <p>Pomenuto 16 kulturnih dobara koji su proglašeni nacionalnim spomenicima na osnovu odluke Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, s drugim na listi čekanja</p> <p>Velik broj kulturnih dobara bez brige i nadzora –izrada planova obnove i revitalizacije kulturnih dobara za kandidaturu prema namjenskim fondovima</p> <p>Dio koji se odnosi na kulturu kombinovan sa sportom</p> <p>Prikazan pregled javnih ustanova u kulturi, njihovih resursa, i godišnjih aktivnosti, bez pomenutih prepreka za napredak</p> <p>Pomenuta udruženja građana i sredstva namijenjena za podršku njihovom radu, velike prepreke: nedostatak prostora za njihov adekvatan rad</p> <p>U okviru sveukupne SWOT analize, među Snagama: bogati i raznoliko kulturno-historijsko nasljeđe, izvanredna saradnja sa Leipzgom, zadovoljavajući stepen razvoja javnih ustanova iz oblasti kulture, među Slabostima: nedostatak strateških politika, nizak nivo razvoja informatičkog društva, nepovezanost faktora i institucija važnih za razvoj, nedefinisana odgovornost viših nivoa vlasti prema lokalnoj zajednici, nedovoljna saradnja obrazovnih i kulturnih institucija; među Mogućnostima: izgradnja infrastrukture za kulturne aktivnosti, obnova i zaštita kulturno-historijske baštine, razvoj projektantskih, konsultantskih i intelektualnih usluga, razvije nevladin sektor, jačanje partnerskih odnosa obrazovnih i kulturnih institucija, a među Prijetnjama: pasivnost u radu nevladinih organizacija, slabo korištenje finansijskih sredstava iz fondova EU, neriješeni imovinsko-pravni odnosi, nedovoljan nivo ovlaštenja Općine kao jedinice lokalne samouprave, odliv kadrova</p> <p>Kulturno nasljeđe je takođe dijelom Cilja 5, Uređen prostor i očuvan okoliš, s projektima koji se poklapaju.</p>		

Prilog 7 - Spisak sagovornika

Ime i prezime	Organizacija
Irena Soldat-Vujanović	Pomoćnik Ministra prosvjete i kulture RS
Jakov Amidžić	Šef Pododjela za turizam, kulturu i sport, BD
Ćazim Suljević	BKZ Preporod, BD
Branislav Ribar	SPKD Prosvjeta, BD
Petar Vasić	Udruženje "Baštinar", BD
Damir Radenković	Udruženje VERMONT, BD
Gordana Varcaković	Udruženje SVITAC, BD
Slavko Medunić	Udruženje ULJUB, BD
Dušanka Pantelić	Javna uprava BD
Slavica Batić-Delić	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK
Darko Saračević	Udruženje Alter Art, Travnik
Emir Maličević	Direktor Centra za kulturu Travnik
Ilijana Budimir-Trupina	Sekretar Hrvatskog kulturnog centra Nova Bila
Fatima Maslić	Direktor Zavičajnog muzeja Travnik
Elma Pružan	Služba za razvoj, privredu i vanprivredu Općine Travnik
Mirko Glamočanin	Šef Odsjeka za društvene djelatnosti, Grad Prijedor
Predrag Marjanović	Samostalni stručni saradnik za nauku i kulturu, Grad Prijedor
Zoran Baroš	Direktor Pozorišta Prijedor
Igor Motl	Profesor gitare u Muzičkoj školi "Savo Balaban" Prijedor, osnivač Udruženja Asocijacija gitarista
Gojko Rađenović	Direktor Muzičke škole "Savo Balaban" Prijedor
Nebojša Aleksić	Sekretar SKUD "Dr Mladen Stojanović" Prijedor
Darko Cvijetić	Glumac u Pozorištu Prijedor, pisac
Dejan Dejanović	Centar za kreativnu industriju Prijedor
Slađana Miljević	Agencija lokalne demokratije, Prijedor
Sudba Bubi Musić	Secretary of the Association of War Detainees, Prijedor
Igor Sovilj,	Grupa vizuelnih umjetnika Tač.ka, Prijedor
Aida Čengić	Istraživač na polju kulture, Sarajevo
Renata Radeka	UNDP, MDG-F, Sarajevo

Snježana Đuričić pruža konsultantske usluge neprofitnim organizacijama i javnoj upravi, posebno na polju izrade projekata i strateškog planiranja. Prije nego što je stekla zvanje Mastera iz didaktike i promocije italijanskog jezika i kulture u Veneciji 2010. godine, radila je u svojstvu savjetnika za učešće građana pri Odjeljenju za obrazovanje Misije OEBS u BiH. Kao stručnjak za metodiku nastave, iskreno vjeruje da škole i lokalne zajednice imaju neizmjernu ulogu ne samo u vaspitanju i obrazovanju mladih već i u učešću u društvu uopšte.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 90 istraživača.